

הלכות הדרף היומי

מסכת ביצה

תוכן

- א. תרשא ופלגו תרשא ... רבעא ופלגו רבעא1
- ב. אומר אדם לחברו מלא לי כלי זה אבל לא במדה1
- ג. לא ימדוד אדם שעורים ויתן לפני בהמתו ביום טוב אבל קודר הוא קב או קבים ונותן לפני בהמתו ואינו חושש2
- ד. והנחתום מודר תבלין ונותן לתוך קדרתו כדי שלא יקדיח תבשילו3
- ה. מודדת אשה קמה ... כדי שתטול חלה בעין יפה ... אסור3
- ו. אין שונין קמה ביום טוב ... שאם נפל לתוכן צרור או קיסם ששונין ... בורר בידו ... דאסור ... אנבא דמהולתא ... אנבא דפתורא4
- ז. הולך אדם אצל חנוני הרגיל אצלו ואומר לו תן לי ביצים ואנוז ... ובלבד שלא יזכיר לו סכום מדה ... סכום מקח5
- ח. הדרן עלך אין צדין6
- ח. המביא כדי יין ממקום למקום לא יביאם בסל ובקופה אבל מביא הוא על כתפו או לפניו וכן המוליך את התבן ... אבל מביאה הוא בידו7

דף כט.

א. תרשא ופלגו תרשא ... רבעא ופלגו רבעא

כמבואר לעיל דף כח: אסור להזכיר סכום מקח כשלוקה מן החנווני בשבת וביום טוב, אולם יכול לבקש חלקי בשר על פי מספרם, או דברי מאכל לפי גודלם, כגון רבע עוף, או חצי עוגה, על אף שיש להם מחיר ומשקל קבוע, כל עוד אינו מזכיר סכום המקח¹.

ב. אומר אדם לחברו מלא לי כלי זה אבל לא במדה

¹ שו"ע ונו"כ תק א

הלכות הדרף היומי

מסכת ביצה

כבר התבאר לעיל דף כת. שבכלל הדברים שסורים בשבת וביו"ט² מדברי קבלה, אף על פי שאינם דומים למלאכה, אסרו חז"ל למדוד בשבת וביו"ט³, אפילו בכלי שאינם מיוחד למדוד בו⁴, ואיסור זה נוהג בין אם מודד לצורך מקח וממכר ובין אם עושה כן בלי כל קשר עם מקח וממכר אלא לשימוש עצמי⁵.

לפיכך לא יזכיר שם מידה, כלומר – שלא יאמר מדוד לי כמות מסויימת⁶, וטוב להחמיר⁷ לא לבקש מן החנווני למסור לו מצרך לפי מידה מסויימת.

אולם מותר⁸ לבקש מן החנווני למלאות שקית או כל כלי במצרך, ואף מותר להבטיח לו לשקול למחרת היום סחורה מעין זאת בשקית כזאת או בכלי כזה כדי להתפשר אתו, וכוונתו בהבטחתו זו כדי לשלם לו לאחר צאת השבת כפי המגיע לו.

כן מותר לחנווני למלאות כלי העומד למדוד בו ולמסרו לקונה, על הסחורה שבו, מבלי לשפוך את מה שבתוכו לתוך כלי אחר⁹, ואם אין החנווני מדייק במידה, אלא מוסיף או גורע במעט ממנה, מותר אף לשופכו לתוך כליו של הקונה.

מותר למדוד, אפילו בכלי המיוחד למדוד בו, כאשר אינו מדייק במידה, אלא מוסיף או גורע במעט¹⁰. אך לשקול אסור.

ג. לא ימדוד אדם שעורים ויתן לפני בהמתו ביום טוב אבל קודר הוא קב או קבים ונותן לפני בהמתו ואינו חושש

² סי' תקכט סעי' א ובביה"ל ד"ה לכבדו, ועיין גם בסי' תקיז ס"ג, ח"א כלל פ ס"א

³ עיין סי' שכג סעי' א ובמ"ב ס"ק ד, סי' תק סעי' ב וסי' תקו סעי' א, והאיסור הוא משום סרך מלאכה דכתיבה, עיין רמב"ם פכ"ג מה' שבת הי"ב ו – יג, וע"ע סי' שו במ"ב ס"ק לד וסי' תק במ"ב ס"ק ה, דהאיסור הוא משום עובדין דחול.

⁴ עיין סי' שו סעי' ז, וע"ש בשו"ע הרב סעי' יט, דהאיסור אינו אלא כשמתכוין לאיזה צורך, אך אם מודד שלא לצורך כלל אלא כמתעסק בעלמא, לית לן בה

⁵ סי' תקו סעי' א ובמ"ב ס"ק א, דנראה כמודד למכור

⁶ שו"ע ונו"כ שכג א ותקיז ג

⁷ מ"ב שכג ס"ק ב

⁸ שו"ע ונו"כ שם ב

⁹ סי' שכג סעי' א ובמ"ב ס"ק ג ו – ד, ואם כי בשו"ע שם אוסר דוקא לשפוך לתוך כליו של הקונה, פשוט הוא דלאו דוקא, דכל שהוא דרך מו"מ של חול אסור, ואם הכלי של החנווני אינו מיוחד למדידה, מותר אפי' לשפוך לתוך כליו של הקונה, תהלי"ד שם ס"ק ו.

¹⁰ רמ"א שכג א ומ"ב ה

להצטרפות להלכות הדרף היומי להלכה למעשה

<https://chat.whatsapp.com/GBwUrGXgJmSBYBitDGM0T3>

הלכות הדרף היומי

מסכת ביצה

לא ימדוד¹¹ אדם שעורים בכלי מידה לתת לפני בהמתו מפני שנראה כאלו הוא מודד למכור¹² וכן משום עובדין דחול¹³.

אולם מותר ליקח בכלי אחר שאיננו כלי מידה, ולשער את הכמות הנצרכת, וכן יכול לתחוב כלי המידה לתוך הכרי, באופן שהוא מתמלא מאליו שלא בדרך מידה¹⁴.

ד. והנחתום מודד תבלין ונותן לתוך קדרתו כדי שלא יקדיח תבשילו

המכין¹⁵ אוכל ביום טוב והוא צריך לדעת את כמויות התבלינים השונים שבהם ישתמש, כדי שלא לפגום בטעם התבשיל, אם דרכו למדוד גם בימות החול מותר לו לעשות כן גם ביום טוב, וישתמש לצורך זה בכלי שמסומנות בו מידות, אבל אל לו להשתמש למדידתו במאזניים. ואם דרכו גם בחול ליקח בלי מדידה, אלא באומד הדעת, אסור לו למדוד ביום טוב¹⁶.

ה. מודדת אשה קמח ... כדי שתטול חלה בעין יפה ... אסור

מצרכים שכמותם¹⁷ הלא מדויקת אינה פוגמת את טעם התבשיל, אין מודדים ביום טוב, לפיכך קמח ושאר מצרכים שאינם פוגמים בטעם התבשיל או המאפה, אין מודדים ואין שוקלים ביום טוב.

¹¹ שו"ע ונו"כ שכד ב

¹² מ"ב שם ד

¹³ שו"ע הרב שם ב

¹⁴ מ"ב שם שציין לא"ר שהביא ופירש הרי"ף שקודר היינו שמשער באומד הדעת, וכמו שכתב השו"ע כאן, ורש"י פירש שקודר היינו שתוחב כלי המידה לתוך הכרי באופן שהוא מתמלא מאליו שלא בדרך מידה. ולשון הלבוש היא נוקב הוא בכרי בקב עצמו וממלא את הכלי שלא בדרך המדידה, ומשער כפי אומד דעתו. ותמה האליה רבה על שהרכיב את פירושי הרי"ף ורש"י יחד, אמנם הביא את דברי היש"ש שפסק כשני הפירושים להקל, והיינו או שימלא בכלי המידה עצמו או שישער בכלי אחר, וכתב האליה רבה שנראה שזו גם דעת הלבוש.

¹⁵ שו"ע ונו"כ תקד ד

¹⁶ מ"ב שם כב

¹⁷ שו"ע ונו"כ תקו א

להצטרפות להלכות הדרף היומי להלכה למעשה

<https://chat.whatsapp.com/GBwUrGXgJmSBYBitDGM0T3>

הלכות הדרף היומי

מסכת ביצה

אבל מותר¹⁸ למלאות קמה בכוס ועל ידי כך ידע השיעור, כגון שיודע כמה כוסות קמה צריך לצורך התבשיל או אפיית העוגה וכדו'.

גם אם רצונו למדוד ולשקול כדי שיוכל ללוש כשיעור המחייב הפרשת חלה, אסור למדוד אלא יקה באומד ויוסיף על השיעור הנדרש¹⁹. ואם צריך לדייק בכמותם של מצרכים אלה כדי לא לקלקל את טעם התבשיל או המאפה, מותר למדוד גם אותם²⁰, אבל לא לשקלם במאזניים.

לצורך מצוה²¹, כגון למדוד או לשקול מצת מצוה ומרור וכוס יין לקידוש וכדו' התירו המדידה, וכן לצורך תינוק שצריך למדוד מאכלו או אם צריך לשקול התינוק לדעת אם עלה במשקל או למדוד חום אפילו לאדם מבוגר, מותר שהוא כצורך מצוה.

דף כט:

ו. אין שוניין קמה ביום טוב ... שאם נפל לתוכן צרור או

קיסם ששוניין ... בורר בידו ... דאסור ... אגבא

דמהולתא ... אגבא דפתורא

אין מנפים קמה²² ביום טוב מכיון שהדרך לברור כך הרבה בבת אחת, ונראה כאילו הוא מכין לימים הרבה, ולכן אסרו גם אם עכשיו כוונתו לברור לשימוש מידי, וגם אם לא היתה לו אפשרות לברור מבעוד יום²³.

ניפהו קודם להג²⁴, וצריך לחזור ולנפותו ביום טוב משום שנפלה בו פסולת, מותר לעשות כן על ידי שינוי גדול²⁵, כגון שינפה בנפה הפוכה. אך לא יטול הפסולת בידו מתוך הנפה²⁶.

¹⁸ ס' הלי המועדים פי"ד סעי' ט"ו

¹⁹ בכדי שלא יפחות מהשיעור הנצרך להפרשת חלה

²⁰ מ"ב שם ב

²¹ שו"ע שו ז

²² שו"ע ונו"כ תקן ב

²³ מ"ב שם ה

²⁴ שו"ע ונו"כ שם.

²⁵ המחבר והרמ"א התירו בנפל ביו"ט אף בלי שינוי אך הב"ח והא"ר והחיי"א ס"ל שצריך שינוי גמור, ואם

נפל מעיו"ט לכו"ע חייב בשינוי. מ"ב שם ז ט

²⁶ מ"ב שם ס"ק יב דאע"ג שברמ"א הביא יש מתירים נכון לנהוג כדעת האוסרים.

להצטרפות להלכות הדרף היומי להלכה למעשה

<https://chat.whatsapp.com/GBwUrGXgJmSBYBitDGM0T3>

הלכות הדרף היומי

מסכת ביצה

ולפיכך הדרך מצות ביום טוב ועריך לרקד הקמח הנטחון, מן הפרורין, ירקד ע"י שינוי גדול כלומר
בנפה הפוכה²⁷ ולא יטול הפירורים הגדולים בידו מן הנפה.

וכן אם נפלו זבובים לתוך הכוס, לא יסיר אותם לחוד אלא עריך שיקח מן המשקה ג"כ עמחם.
וכן השותה שכר ובתחתיתו יש שמרים, יניח מעט שכר על השמרים²⁸.

ניפחו קודם לחג²⁹, ועריך לחזור ולנפותו ביום טוב כדי שתהיה הפת נאה או הקמח דק, מותר
לנפות בשינוי קטן, כגון שאם רגיל לנפות לתוך כלי ינפה על השולחן וכדומה, ודוקא באותו סוג
נפה שינפו בה בערב יום טוב³⁰, אך לא בנפה צפופה יותר.

הקמח שלנו שעובר תהליך ניפוי בנפות דקות מן הדקות, מותר לנפותו שוב בבית³¹, שכל כוונת
הניפוי בבית הוא מחשש תולעים וחרקים, אולם היתה לו שהות לנפותו מעיו"ט, ולא ניפחו, יש
לו לעשות ביום טוב שינוי בשעת הניפוי, כנזכר.

ז. הולך אדם אצל חנוני הרגיל אצלו ואומר לו תן לי ביצים ואגוז ... ובלבד שלא יזכיר לו סכום מדה ... סכום מקח

אסור אדם לעסוק במסחר בשבת וביו"ט³², ואיסור זה חל גם על המוכר וגם
על הקונה, ואפילו כשהוא מתכוון לשם מצוה³³, כמו מכירת חמין לנכרי
בערב פסח שחל בשבת, מכירת בהמה מבכרת לנכרי כדי להפקיע קדושת
הבכור מן הולד העומד להיוולד, וכיו"ב.

²⁷ מ"ב שם

²⁸ מ"ב שם

²⁹ שו"ע ונו"כ שם.

³⁰ מ"ב שם יד

³¹ שו"ת באר משה ח"ח סי' ר"ד, ס' הלכות המועדים פ"י סעי' י"ד

³² סי' שו"ע ג, ועיין סי' שכג ועיין ויקרא כג כד ברמב"ן, דאסור מדאורייתא מן הפסוק שבתון, שיהיה יום
שביתה ומנוחה, ולא יום טורח מלאכה, ועיין ח"י הריטב"א ר"ה לב ב סוד"ה שופר של ר"ה, וזו מרגלית טובה
שבידנו מרבנו הרמב"ן, ועיין גם רמב"ם פכ"א מה' שבת ה"א ובה"ה שם ומנחת חינוך מצוה רצו ס"ק א ומשך
חכמה פ' ואתחנן על הפסוק שמור. ועיין ביצה כז ב רד"ה אין פוסקין ו - לו א רד"ה ומשום מקח וממכר, רמב"ם
פכ"ג מה' שבת ה"ב. ועיין שו"ת ח"ס חו"מ סי' קצה, דהקובע מו"מ ופותח חנותו בשבתות..., הרי הוא מחלל
שבת בפרהסיא, ומה שנמצא בדברי התלמוד מו"מ בשבת אסור מדרבנן, היינו באקראי ליקח דבר מחברו
דבר מאכל או שום דבר בארעי ואקראי, ע"ש. - ועיין סי' שו"ע במ"ב ס"ק לג, בשם הרמב"ם, דמו"מ אחד בפה
ואחד במסירה אסור

³³ סי' תמד במ"ב ס"ק כ, ועי' סי' שו"ע יא, דמשום ישוב אר"י מותר מו"מ, וע"ש במ"א ס"ק יט, דאסור לקנות,
אלא כשקנה מע"ש מותר לומר לנכרי לכתוב, ובשעה"צ שם ס"ק לה משמע, דבכה"ג שרינן גם לקנות

להצטרפות להלכות הדרף היומי להלכה למעשה

<https://chat.whatsapp.com/GBwUrGXgJmSBYBitDGM0T3>

הלכות הדרף היומי

מסכת ביצה

עם זאת התירו לנו חז"ל לקחת מבעל חנות בשבת, או ביום טוב, דברים שיש בהם צורך שבת ויו"ט³⁴, ובלבד שיהא נזהר שלא להזכיר עניני "מכירה" או "קניה". ומותר להבטיח לבעל החנות, כי עם צאת היום הוא יתפשר אתו בדבר הסחורה שלקח ממנו, ואף מותר ליתן לו משכון, אבל לא יאמר לו במפורש שהוא נותנו לו לשם כך³⁵.

ולפיכך הולך אדם אצל החנווני שהוא רגיל אצלו³⁶ ולוקח ממנו כל מה שצריך לצורך השבת ויו"ט, והוא שלא יזכיר לו "שם דמים" ולא "שם מידה", ובודאי שלא יזכיר "סכום דמים" "סכום מידה" או "סכום מנין"³⁷.

מותר לעיין לחנווני³⁸ את סוג הסחורה שהוא רוצה לקבל ממנו, גם אם לשם כך יעטרך להזכיר מידה, כגון שהוא מבקש ממנו דברים לפי גודל האריזה של היחידה, כגון קילו או חצי קילו,

מותר לבקש מן החנווני בקבוקים וכדו' לפי מנין, כל שכוונתו להודיע, כמה הוא צריך.

הדרן עלך אין צדין

³⁴ שו"מ"ב מד מו שכג מ"ב א

³⁵ רמ"א שו"א יא

³⁶ שכג ד בביאור הלכה ד"ה לחנווני

³⁷ כדי להבין היטב אקדים בכאן הקדמה קצרה והוא כי יש ג' דברים והם ששה היינו דמים ומדה ומנין שהם סכום דמים וסכום מדה וסכום מנין והנה במנין כבר נפסק הדין בפשיטות דמנין מותר כגון לומר תן לי אגוזים במנין אבל לעשות עמו חשבון הכולל בזה כגון כמה אגוזים יש לך בידי מכבר חמשים תן לי עוד חמשים ויהיה ביחד ק' זהו סכום מנין ואסור דדמי למקח וממכר, ובמדה ג"כ סכום מדה וסכום דמים דהיינו שיאמר כמה דמים אני חייב מכבר כך וכך תן לי עוד כך וכך ואתחייב לך ביהד ס"ה כך וכך וכן כה"ג במדה כמה מדות אני חייב לך מכבר כך וכך תן לי עוד מדה פלונית ואתחייב לך בס"ה כך וכך זהו אסור לכ"ע דדמי למקח וממכר אך במדה או בדמים נופא דהיינו שיאמר תן לי אגוזים בכך וכך דעת המחבר דאסור דהא מוכח בגמרא דאסור לפסוק דמים וכן אסור להזכיר שם מדה, ורמ"א הביא בהג"ה דעת הגהת אשר"י דס"ל דמותר בדמים כהאי גוונא דאמרינן דלסימנא בעלמא הזכיר בפשוט להודיעו כמה אגוזים הוא צריך, ואינו אלא כאומר לו מנין אגוזים ונמצא שלא הזכיר כאן לשון מכירה בדמים אלא נתינה בעלמא כמה יתן ומה שהוזכר בגמרא דאסור לפסוק דמים היינו בדבר שאין מקחו ידוע שאין לדבר ההוא קצבה ופסיקת דמים שאז לא נוכל לומר שמה שהזכיר לו דמים הוא רק להודיע לו כמה צריך ולא לפסוק לו דמים בעד המקח שהרי אינו יודע כמה יתן לו בעד שיעור זה הדמים וכתב הרמ"א בד"מ דלדעת הגהת אשר"י הוה נוכל לומר אף במדה כה"ג דלא אסור להזכיר לו שם מדה אלא בדבר שאין מדתו ידוע דהיינו שאומר תן לי מדה אגוזים או דבר אחר שאין רגילים למדדו דאז לא נוכל לומר שכונתו רק לסימנא להודיע לו כמה הוא צריך שאינו יודע כמה מחזיק המדה ואינו יודע אם יהיה צריך יותר או לאו וע"כ מה שהזכיר לו המדה היינו שימדדנו דוקא אבל ביין ושכר וכיו"ב שרגילים למדדו כוונתו רק להודיעו כמה הוא צריך ולא שימדדנו דוקא וע"כ שרי. ביאור הלכה סימן שכג סעיף ד ד"ה מותר

³⁸ שם ג

להצטרפות להלכות הדרף היומי להלכה למעשה

<https://chat.whatsapp.com/GBwUrGXgJmSBYBitDGM0T3>

הלכות הדרף היומי

מסכת ביצה

ח. המביא כדי יין ממקום למקום לא יביאם בסל ובקופה אבל מביא הוא על כתפו או לפניו וכן המוליך את התבן ... אבל מביאה הוא בידו

המביא בשבת³⁹ או ביום טוב בקבוקי יין וכדומה לסעודה ממקום למקום במקומות בו יש עירוב, לא יביא בסל או בארגז שניים או שלושה⁴⁰ בקבוקים מפני שנראה כמעשה חול, לשאת משאות וזלזול לשבת ויום טוב, וגם יחשדוהו שנושא משאות לצורך החול. אלא יביאם אחד אחד או ב' ב' בידו או על כתפו לשנות מדרך החול, ואפילו אם אין בשינוי קלות במשא צריך לשנות.

אולם כל זה כשעושה כן במבוי שרבים מצויים בו⁴¹, אבל המביא כדי יין מזוית לזוית או מבית לבית באותה חצר שאין רבים מצויים שם, יותר טוב להביאם בסל או בארגז בבת אחת⁴², מלהביא כל אחד ואחד בפני עצמו מפני שמרבה בהילוך⁴³.

³⁹ שו"ע ונו"כ שכנ"ה, תקי ח

⁴⁰ מ"ב תקי כה

⁴¹ מ"ב שם כט

⁴² רמ"א תקי שם

⁴³ מ"ב שם ל